ՈՒՂԵՐՁՆԵՐ „ՄՇԱԿԻ“ ՔԱՌԱՍՆԱՄԵԱԿԻ ԱՌԻԹՈՎ

№ 13

(ՅԱՒԵԼՈՒԱԾ „ՄՇԱԿԻ“ № 128-ի)

ՍԱՀՄ.-ՌԱՄԿ. ԿՈՒՍԱԿՑՈՒԹԵԱՆ ՎԱՍՊՈՒՐԱԿԱՆԻ ԱԿՈՒՄԲԻ ՈՒՂԵՐՁԸ

Պատկառելի Յանձնախումբ
«Մշակ» Թերթի 40-ամեայ յոբելեանի
Թիֆլիս

Ինչպէս սակէ առաջ Թերթերի միջոցով յայտարարուած է մայիս 26-ին կատարել «Մշակ» Թերթի 40-ամեայ յոբելեանական հանդէսը, և այդ առթիւ համազգային մամուլը գնահատական ու ներբողական տողեր կը նուիրէ «Մշակի» հասարակական 40-ամեայ գործունէութեան, ուստի այժմէն իսկ կը փութանք մեր շնորհաւորութիւններն ուղղել այդ օրգանի ներկայ ղեկավարներին, յուսալով որ այդ կերպով մեր մասնակցութիւնը պիտի ունենանք մայիս 26-ի հանդէսին մէջ։ Սակէ զատ՝ չենք կարող խեղդել մեր այն զգացումներ ու ծածկել մեր այն տպաւորութիւնները, որոնք արդիւնք են եղած «Մշակի» բեղմնաւոր յօդուածների ընթերցանութեան։

Այսպէս՝

Ամբողջ 40 տարիների ընթացքին «Մշակը» հայ գրական վերածնունդի ռահվիրայ, հայ ազատագրական դատի կուռ պաշտպան, անխոնջ ջատագով եւրոպական յառաջադէմ սկզբունքների, միակ հակառակորդ սանձարձակութեան, ինչպէս նաև հայ առաջաւոր տարրի հովանաւորողը եղած է։

Հոն եղած են աշուղներ ու բանաստեղծներ. հասարակագէտն անոր մէջ երեւան հանած է ժողովրդական ծով կարիքներ, պատմագիրն անոր միջոցով յայտնագործած է իր երկարաշունչ ուսումնասիրութիւնները։

«Մշակը» 40 տարիների ընթացքին հայ իրականութեան մէջ միակ Թերթն է եղած՝ որ բազմապիսի խոչընդոտների ու արգելքների մէջ կրցած է իր գոյութիւնը պահպանել ու հաւատարիմ մնալ իր սեփական սկզբունքներին։

Այժմ, երբ «Մշակի» 40 ձիգ տարիների արդիւնաշատ ու քրտնաջան միսիան իր իսկական գնահատումին կարժանանայ, դա պատիւ է անոր տաղանդաւոր գործիչ հիմնադիր ողբացեալ Գրիգոր Արծրունիին ու ներկայ ղեկավարներին։

Կողջունենք մայիս 26-ի հանդէսը ու կաւելացնենք՝ «Մշակը» արժանի է իր վարձքին»։

Դիւան Սահման.-Ռամկ. Կուսակցութեան Վասպուրականի Շրջանակային Ակումբէն՝
Նախագահ՝ Յ. Գ. Կաքաւեան
փ. Քարտուղար՝ Մարգարեան

Վան

Յ. Գ.—Մեր նիւթական մասնակցութեան բեր բաժին տասն ռամ. լիրա յառաջիկայ տարուայ նեւմտացոյցի մէջ անցուած է, այս տարուայ ընտրական պայքարի առթիւ բացառիկ մեր ծախքերու աններողութեան համար։
Նոյնք

ԶՕՆ

(«Մշակ» լրագրի 40-ամեայ յոբելեանին)

Բազմաշխատ «Մշակ» լրագրի 40-ամեայ յոբելեանական տօնակատարութիւնն և շնորհաւորումն լինելով համազգային, նկատի ունենալով հայ աւագագոյն օրգաններէն մէկը և իր կատարած այն մեծ դերը մեր տնտեսական և կուլտուրական կեանքում, յեղաշրջում յօգուտ ամեն դասակարգի բարօրութեան և առաջադիմութեան՝ մենք Թիֆլիսաբնակ վասպուրականցի համակրող պանդուխտներս սրտի զեղուն և Թաթախուն խանդավառութեամբ մեր շնորհաւորումն ու խնդակցութիւնն յայտնել կը ցանկանք Յոբելեանական պատուարժան Յանձնաժողովին։

Կը շնորհաւորենք 40-ամեայ անխոնջ աշխատութիւնը «Մշակի»։ Կը շնորհաւորենք և նրա գործակից Թև ու Թիկունք տուող ժրաջան աշխատակիցների (հին և նոր) արդիւնաւէտ գործունէութիւնը։ Մեզ համար ցանկալի է «Մշակը» իր կատարած առաքելութիւններով։ Մեզ համար և պարտաւորիչ է երախտագէտ իմացականութեամբ յիշել նրան, հանգուցեալ հիմնադրին, մեր մեծ այրենակցին, այն՝ որ իր խիզախ կամքով և մտքով միշտ պաշտպան կանգնեց Թիւրքահային, տանջուած և զրկուած հային։

Կը շնորհաւորենք այս մեծ տօնը։ Թող երկար ապրի «Մշակը» իր վեհ գաղափարներով, իր խմբագրական կազմով, անվհեր ընթացքով կոխոտել փուշն ու տատասկը առաջ տանելու և բարձր պահելու այն դրօշակը, որին հետեւում են իր բազմաթիւ համակրողները։

Ցանկանալով մասնակից լինելու «Մշակի» ապահովութեան ֆոնդին, այսու ներկայացնելով մեր չնչին գումարը Յանձնաժողովին (9 ր. 50 կ.) մնում ենք միշտ յարգանօք դէպի «Մշակը»։

Թիֆլիսաբնակ վասպուրականցի համակրող պանդուխտներ՝
Ղ. Շիրաքեան, Մանուկ Մինասեան, Արմենակ Սօլախեան, Մկրտիչ Վավանիկեան, Գ. Շէրենց, Ս. Սօլախեան, Զ. Սօլախեան, Գալուստ Մարգարեան, Յովհաննէս Բժիշկեան։

ՎԱՆԻ ԱՒԵՏԻՍԵԱՆ ԳՐ.-ԸՆԹԵՐՑԱՐԱՆԻ ՈՒՂԵՐՁԸ

Մեծ. տիար
Յովհաննէս Սպէնդիարեան
Նախագահ «Մշակի» Յոբելեան. Յանձնաժողովի
Տէր.

Հայ լրագրութեան ցաւագար միջավայրին մէջ, ուր դժբաղդաբար այնքան հազուադէպ են՝ հայուն իսկական պէտքերը ըմբռնող, ժողովրդին մէջ ու ժողովրդին համար ապրող, իմաստուն նախատեսութեամբ օժտուած, իրենց կոչումին գիտակցօրէն ու անյողդողդ ծառայողները, արդարև «Մշակը» պատուոյ դիրքի վրայ, փայլուն աստղը կը մնայ մեր հորիզոնին վերեւ։

Իր այնքան արդիւնաւէտ կեանքի ու գործունէութեան 40-ամեայ յոբելեանին առթիւ՝ մեր նուիրական պարտականութիւններէն մին կը համարենք, հասարակական գործունէութեան այլ ճանապարհին վրայ նահատակ ընկնող Մկրտիչ Աւետիսեանի անուան ձօնուած հաստատութեան համեստ կտուրի տակէն, սրտի անհուն գոհունակութեամբ միախառնուելու յարգանքի ու գնահատումներու այն հսկայ ցոյցին, որու ձայնը անշուշտ արձագանք կը գտնէ բոլոր հայ մաքուր սրտերու մէջ. մեր ջերմ յարգանքի պսակը ակախելու անմահ «Արծրունիի» պատկառելի շիրմին և համակրանաց հաւատիքը նուիրելու նորա արժանաւոր յաջորդներին, մաղթելով «Մշակին» աւելի բարգաւաճ ու բազմաբեղուն կեանք։

Մեր յարգանքն ու շնորհակալութիւն նոյնպէս ազնիւ նախաձեռնողներին։

«Մ. Աւետիսեան» ժող. գր.-ընթերցարանի վարչութեան՝
Ատենապետ՝ Կ. Աճէմ-Խաչոյեան
Ատենադպիր՝ Արմենակ Յ. Տէր-Պօղոսեան

Վան

ԳԱՂԱՓԱՐԸ ԿԱՊՐԻ

Տրապիզոն, 17/30 մայիս

«Մշակը արժանի է իր վարձքին». այսպէս կը խորհին բոլոր անոնք, որ, տեղեակ հայութեան վիճակին, անոր բոլոր ցաւագին երեւոյթներուն ու յուսահատեցուցիչ բացասական կողմերուն, այսօր ամեն կողմէ իրենց լաւագոյն մաղթանքներն ու տրամադրութիւնները կուգան կեդրոնացնել քաջալերիչ ու պայծառաբեր իրականութեան մը շուրջը։

Այդ իրականութիւնը «Մշակն» է, իր քառասուն տարուան գոյութիւնովը, գործունէութիւնովը ու ներկայ յոբելեանովը։

Միտքէն չեմ անցներ հիացումի խօսքերով արտայայտուիլ «Մշակի» հիմնադրին, Արծրունիի հասցէին. մեծութիւններ կան, ազնիւ ու գեղեցիկ գործեր, որոնց առջև խօսքերը պզտիկ կուգան, ու լուռ, երկիւղած՝ կը խոնարհի ամեն ոք։

* * *

Մեռաւ Արծրունին, բայց այդ գեղեցիկ գործն ու զայն ոգեւորող գաղափարը կապրի։

Քանի մը տարի առաջ, երբ հայութիւնը ներքին բռնապետութեան մը ճիրաններուն քայքայիչ ազդեցութեան տակ կը հեծէր, երբ սարսափով ու անասելի միջոցներով ազատ խօսքը կը խեղդուէր, «Մշակն» էր որ, իբրև հաւատարիմ աւանդապահը իր հիմնադրին անկեղծ ու խիզախ ոգիին, հրապարակ իջաւ դիմակազերծ ընելու համար բոլոր խաբեբաներն ու կեղեքողները։

Ու այսօր, երբ հայութեան ստուար մէկ մասը կուգայ իր համակրութիւնը յայտնել «Մշակին», անոր յոբելեանը տօնելով, ցոյց կուտայ, թէ կը գնահատէ անոր գործունէութիւնը, և վերածնունդի ճիգերուն ու ջանքերուն մէջ շատ բան կը սպասէ անկէ։

Յաջողութիւն, ու յարատեւութիւն։
Ողջոյն հայութեան մեծ մշակին։
Կեցցէ «Մշակը»։

Մ. Իբէկեան
(Տեսուչ Տրապիզոնի ազգ. վարժարանի)

ԻՆՉՈ՞Ւ ՊԻՏԻ ՅԱՐԳԵՆՔ «ՄՇԱԿԸ»

Ես իբրև Թիւրքահայաստանցի սրբազան պարտականութիւնս կը համարիմ իմ տկար գրչովս միացնել իմ խոնարհ յարգանքներս հայութեան պաշտպան մեծն «Մշակին» և անոր հիմնադիր Գր. Արծրունիի յիշատակին։

Ես աւելի լաւ յիշում եմ այն ժամանակները, որ 1906 Թուականն էր, երբ ես օտարութիւն չէի եկած և մեր երկրի մէջ ուսման էի հետեւած. և հիմնադիր Գր. Արծրունիի «Մշակն» էր, որ նախկին Աբդուլ Համիդի բռնակալութեան օրերում՝ ամբողջ օտար երկիրներից, նամանաւանդ մեր Բոսֆորի ափերից, ինձ հայութեան վիճակի մասին տեղեկութիւններ էր տալիս, և ես ալ ամեն մի բանս և դասերս Թողած՝ աւելի լաւ հետեւում էի «Մշակին» և սպասում էի, Թէ արդեօք մեր հայութեան վիճակին վերաբերեալ ի՞նչ լաւ տեղեկութիւններ է բերում. և ինձ համար շատ հետաքրքրական էր «Մշակը»։

Փոքր ժամանակներս այնքան դասերուս չէի հետեւել, որքան «Մշակին». ուրեմն «Մշակն» եղել է ինձ ուսուցիչ և ես անոր աշակերտ. Թէպէտ փոքր էի հազիւ 16 տարեկան լինէի, բայց միշտ այն ժամանակվանից հայութեան վիճակի մասին էի մտածում. «Մշակի» 40-ամեայ կատարելն ինձ համար մեծ ուրախութիւն է պատճառում. և հաւատացած եմ, որ աշխարհիս մէջ ամբողջ հայութիւնն էլ ուրախանում է և ամենայն սիրով միանում է «Մշակին» այսօրվան յոբելեանին։ Շնորհաւորում եմ այսօր «Մշակի» 40-ամեայ յոբելեանն և ի խորոց ցանկանում եմ միշտ այսպիսի հազարաւոր յոբելեաններ ունենայ կատարելու. Նաև ինձ համար հարկ է գովաբանել Ալ. Քալանթարին, որ միշտ աշխատում է «Մշակի» հետ հայութեան տանել դէպի կուլտուրականութիւն։

Կեցցեն «Մշակը» և Գրիգոր Արծրունին. կեցցեն «Մշակի» աշխատակիցները։

«Մշակին» յարգող Թիւրքահայ՝
Սէրովբէ Մ. Կիրակոսեան

Թիֆլիս

ՈՂՋՈՅՆ ՄԵՐ ՅՈԲԵԼԵԱՐ «ՄՇԱԿԻՆ»

(Պարսկաքիւրդստանի հայերի կողմից)

Մենք, Պարսկաքիւրդստանի խուլ անկիւններում տառապող, անողոք բաղդի ապտակների քմահաճոյքներին զոհված և անուշադրութեան մատնված մի բուռն Թշուառ հայերս գալիս ենք մեր բարոյական պարտականութեան լուման ձգելու համազգային մեծ տօնի գանձանակը։

Մենք դժբաղդ ենք, և մեր այդ դժբաղդութեան մեծագոյն պատճառը կայանում է նրանում, որ մեր հասարակութեան 99%-ը անգրագէտ է. և հէնց այդ իսկ պատճառով էլ մինչև վերջին օրերս մնացել էինք անգէտ «Մշակի» մատուցած անգնահատելի ծառայութիւնը համայն հայութեան բարոյա-մտաւորական աշխարհում։ Վերջին օրերում, երբ «Մշակի» 40-ամեայ յոբելեանը գրական որոշում ստացաւ, գտնվեցին մեր կողմերում գրագէտ անհատներ, որոնք բարի գտնվեցին որոշ գաղափար տալ մեզ այն ազգօգուտ ծառայութիւնների վերաբերեալ, որ «Մշակը» արել է իր 40-ամեայ գոյութեան ընթացքում։ Մեր շնորհակալութեան ու երախտագիտութեան չափ ու սահման չը կայ, երբ միաժամանակ իմացանք, որ «Մշակն» է եղել այն զօրաւոր ազդակը, որի պատճառով վերջին տարիներս հայկական մտաւոր կենտրոնները և հոգևոր հաստատութիւնները ուշադրութիւն են դարձնում դէպի մեզ։ Մեր մէջ գոյութիւն ունեցող երկու տարրական դպրոցի գոյութիւնն էլ պարտական ենք «Մշակին», որոնց շնորհիւ մեր մանուկների գոնէ 25%-ը հնարաւորութիւն ունեն սևը սպիտակից ջոկելու։ Այդքանն էլ բաւական է, որ սկիզբը դրված է և մենք յուսով ենք, որ մեծ յոբելեարը կը շարունակէ իր դիւթական զօրութեամբ փրկել մեզ կորստեան վիհից։ Փառք փրկողին, զօրութիւն յաղթողին, պարծանք անվեհեր հրապարակախօսին։ Գիւղացիականութեան յատուկ մաքուր ու անարատ սրտով բարեմաղթութիւններ ենք վերառաքում, որ ոյժ և կարողութիւն պարգևէ մեծ յոբելեարի անվեհեր ղեկավարներին՝ յաղթական քայլերով ու փայլուն ճակատով առաջ տանելու Գողգոթայի ծանր խաչը։

Իսկ մենք, դժբաղդաբար թէ բարեբաղդաբար, ոսկի ընծայաբերելու երազանքներից զուրկ և ապահովված ենք. գիւղական պարզութեան մէջ պահպանված մի մաքուր, անաղարտ և սիրող սիրտ ունենք, որը և ընծայաբերում ու նուիրում ենք մեծ յոբելեար «Մշակի» յաղթական փառքին, ինչպէս որ շնորհալի բանաստեղծ Ա. Ծատուրեանն է ասում՝

Չունեմ ոսկի, չունեմ արծաթ՝
Քեզ պարգևեմ, սիրելիս.
Մէկ սիրտ ունեմ սիրով առատ՝
Այն ընծայ եմ քեզ տալիս։

Ի դիմաց Պարսկաքիւրդստանի հայերի՝
Մարգար Յ. Տէր-Յակովբեան
Ք. գիւղ, 26 մայիսի

ՈՒՂԵՐՁ ՆՈՐ-ԲԱՅԱԶԷՏԻ ՀԱՍԱՐԱԿՈՒԹԵԱՆ ԿՈՂՄԻՑ

Որքան էլ հեռու լինեն սրտերը, բայց նըրանք բաբախում են հասարակական և ազգային-կուլտուրական մեծ տօնախմբութիւնների վերաբերմամբ։ «Մշակի» 40-ամեայ յոբելեանը մի այդպիսի հասարակական տօնախմբութիւն է, որի առիթով այսօր լցված է մեր սիրտը ուրախ տրամադրութեամբ, ուրախ զգացմունքով։

Ժամանակակից կեանքում, մանաւանդ հայկական իրականութեան մէջ, ուր այնքան նեղ է հրատարակչական գործունէութեան ասպարէզը, մամուլի դերը շատ ծանր է և տաժանելի. ուստի այդպիսի գործունէութիւնը մնում անշուշտ մի նահատակութիւն է, մի մարտիրոսութիւն... Այդ դէպքում «Մշակը» իր գրական անգնահատելի աշխատութեամբ, իր 40-ամեայ կուլտուրական յարատեւութեամբ, յաղթական փառքով և բաց ճակատով է դուրս եկել այդ նահատակութեան ասպարէզում... Այդ տեսակէտից ոչ ոք չէ կարող ուրանալ «Մշակի» դերը, նրա բարոյական ջանքը, որ նա իր 40 երկար տարիների քրտնաթոր աշխատութեամբ բարու և գեղեցկի սերմեր ցանեց հայ խոպանացած անդաստանում, լուսաւորեց հայ ամբոխի խաւար մտաւորականը, ազգերի համերաշխութեան գաղափարը տարածեց մասսաների մէջ, ինքնագիտակցութեան զգացմունքներ մտցրեց հայ հասարակութեան խաւերում, կենդանի ոգի ներշնչեց հայ գիւղական համայնքի Թմրած կեանքի մէջ, պայքարեց ազգային ցեցերի և ժողովրդական չարիքների դէմ, մարդկային հաւասարութեան աստիճանների վրա կանգնեցրեց հայ կնոջը, առաջ քաշեց երիտասարդ տարրերին զանազան անկիւններից, գործի կանչեց ժողովրդական գործիչներին և էլ աւելի գործելու եռանդ ներշնչեց նրանց, կազմակերպեց հայ ինտելիգենցիայի մի ստուար կոնտինգենտ և ազգային լուսաւորութեան ու առաջադիմութեան գործը ուղիղ շաւղի վրա դրեց։

Փառք և պատիւ «Մշակին», յարգանք նրա ղեկավարներին։

Թող կեցցէ «Մշակը» ի յաւերժութիւն իր հիմնադիր անմահ Գր. Արծրունու և ի փառս նրա վեհ գաղափարի յարատեւութեան։

Թող կեցցէ հայի «Մշակը» հայ ժողովրդի և հայ մարդու համար։

Թող կեցցէ հայկական աւագագոյն առաջադիմական լրագիրը, հասակով ծեր, մտքով և գաղափարով երիտասարդ «Մշակը»՝ ի մխիթարութիւն հայ հասարակութեան։

Թող ապրի և գործի «Մշակը» էլի մի քանի 40-ամեակներ՝ ի բարգաւաճութիւն հայ մտքի, հայ սրտերի։

Իսկ մենք, գաւառի հայերս, այս հանդիսաւոր ժամին, այս ազգային մեծ տօնախմբութեան րոպէին առաքում ենք մեր ջերմ բարեմաղթութիւնները «Մշակի» յոբելեանի առիթով, ցանկանալով նրան աւելի եւս բեղմնաւոր աշխատութիւն և կուլտուրական նուաճումներ՝ հայկական փշոտ անդաստանում։

Կեցցէ «Մշակը» շատ և շատ տարիներ։

Գէորգ Արծրունի, Հայրապետ Խաչատրեան, Արշակ Մամիկոնեան, Կարապետ Լալայեան, Կարապետ Տէր-Իսահակեան, Հայկ-Արամ Տէր-Միքայէլեան, Հ. Մալաքեան, Գ. Սինանեան, Վահան Արեշատեան, Տ. Տէր-Միքայէլեան, Ի. Տէր-Գէորգեան, Գէորգ Սանոեան, Խաչատուր Բունիաթեան, Տիգրան Աղաջանեան, Ա. Մարէկոյեան, Գ. Տէր-Յովհաննիսեան, Հ. Տէր-Մովսէսեան, Ա. Տէր-Մարտիրոսեան, Սամսոն Ահարոնեան, Խաչատուր Կուտոյեան, Հայկ Տէր-Մարտիրոսեան, Երեմիա Տէր-Վարդանեան, Խաչատուր Աղամեան, Հայրապետ Ղլիջեան, Երուանդ Միրիբեան, Սիրական Ղլիջեան, Յակոբջան Զարգարեան, Աղաբէգ Մանուկեան, Գեղամ Ղլիջեան, Ստեփան Ալմցեան, Աղաջան Աղէկեան, Յակոբ Բաղալեան, Մանուկ Մալաքեան, Տիգրան Բանտուրեան, Խ. Աղամեան, Երեմիա Խաչիկեան, Գեղամ Բաղալեան, Կարապետ Օհանեան, Արսէն Ղուլոյեան, Լևոն Ջիբուխչեան, Ռ. Ջիբուխչեան, Վանօ Ղանչէեան, Ալէքսան Մահտեսի-Բաղդասարեան, Լևոն Հովէեան, Սարգիս Աղէկեան, Անանիա Ազարեան, Ալէքսան Ղուլեան, Մանուկ Սարգսեան, Անուշաւան Ազարեան, Մանուկ Շուքրեան, Խաչատուր Խնգոյեան, Սմբատ Կարապետեան, Դանիէլ Տէր-Մարգարեան, Յ. Սարանգիւլեան, Երուանդ Բուղումեան, Եղիազար Թամէկեան, Արամ Մամիկոնեան, Գէորգ Տէր-Գէորգեան, Սերգօ Առաքելեան, Հայկ-Արամ Ասօեան, Օ. Դայեան, Ս. Բուրնուզեան, Խ. Ջիբուխչեան, Ա. Սինանեան։

Նոր-Բայազէտի հասարակութեան կողմից իբր ներկայացուցիչ՝ «Մշակի» 40-ամեայ յոբելեանական հանդէսին լիազօրված է՝ Հայրապետ Խաչատրեան

Ի դիմաց հասարակութեան՝
Գ. Սինանեան

ՎԵՐԱԾՆՈՒԹԵԱՆ ՔԱՐՈԶԻՉԸ

Ուստր (Մէսս.), 21 մայիս

Ազնիւ պարոններ,

«Մշակի» քառասնամեայ յոբելեանական հանդէսին, զոր ծրագրուած է տօնել մայիս 26-ին, անձնապէս ներկայ լինելու Թէև անկարելիութեան մը դիմաց կը գտնեմ ինքզինքս, բայց սրտով ու հոգիով մօտ կը զգամ զիս այդ հանդէսին անտարակոյս։ Ուրեմն, Թոյլ տուէք ինձ, որ եանքիներու այս հեռաւոր աշխարհէն, ուր գիրքն ու գրականութիւնը, հրապարակախօսութիւնն ու լրագրութիւնը աներեւակայելի Թափով մը յառաջացած են և լաւ ըմբռնուած է այս բոլորին գոյութեան իրաւունքը, ուղղեմ ձեզ իմ ողջոյններս և սրտագին բարեմաղթութիւններս՝ «Մշակի» քառասնամեայ յոբելեանին առթիւ։

Քաղաքակրթուած ազգերը վաղուց սորված են գնահատել իրենց՝ ազգային շահերուն ու ժողովրդի իրաւունքներուն պաշտպանութեան նուիրուած՝ Թերթերն ու հրապարակագիրները ոչ միայն խօսքով, այլ նաև գործնականապէս։

Այս ըմբռնումը եթէ մէկ կողմէ անոնց տրուած խնամոտ դաստիարակութեան մը արդիւնք կարելի է նկատել, միւս կողմէ ալ պարտաճանաչութեան ոգին է, որ կը մղէ զանոնք իրենց պարտականութեանց կատարումին, որ յոյժ պատուաբեր է։

Սրտի անհուն գոհունակութեամբ կը տեսնենք Թէ՝ հայ ժողովուրդն ալ սկսած է հետեւիլ քաղաքակրթուած ազգերու աղուոր օրինակին, սարքելով յոբելեաններ հանրային գործիչներու և ժողովրդային իրաւունքներու պաշտպանութեան նուիրուած օրգաններուն, ինչպէս «Մշակը»։

«Մշակ» իր հիմնարկութեան Թուականէն ի վեր նուիրուած է եղեր ազգային շահերու պաշտպանութեան և հայ հասարակութեան զարգացման։ «Մշակի» կատարած շինարար դերը ազգային վերածնութեան գործին ոչ մի խղճամիտ անձ, ոչ մի ազնիւ հայ կրնայ ուրանալ։

«Մշակի» դիրքը եղած է որքան յանդուգն, նոյնքան խիզախ և անվերապահ ազգային ամեն տեսակ շարժումներու մէջ։ Իրեն համար ոչ մի երկրորդական նկատում ու անհատական հաշիւ գոյութիւն ունեցած չէ իր մղած պայքարին մէջ։ «Մշակ» առաջնորդուած է միշտ ուղղամտութեան, անկեղծութեան և անշահախնդրութեան ոգիով, որ արժանի կը դարձնէ զինք հայ ժողովրդի համակրութեան ու անոր նիւթական և բարոյական քաջալերութեանը։ Բաղձալի էր, որ «Մշակի» ֆոնդը համեստ գումարի մը հասնէր, որպէս վարձատրութիւն իր կատարած բազմօգուտ դերին հայ իրականութեան մէջ և որպէս քաջալերութիւն շարունակելու նոյն դերը ներկայիս մղուած պայքարին մէջ։

Սրտագին բարեմաղթութիւններով՝
Մաղաք Գ. Պէրպէրեան

ՄԵՐ ԱԶՆԻՒ, ԱՆԿԱՇԱՌ ԱՆՈՒԽԱՆԱԿԻՑ «ՄՇԱԿ» ԼՐԱԳՐԻՆ

Մեր պատնէշ ժայռը ծանր մուրճով ջարդեցիր, բաց արիր մեզ համար հարթ ճանապարհ, մեզ ցոյց տուիր լոյս աշխարհը։

Հայ մշակ գիւղացին ողջունում է իր աւագ եղբայր «Մշակի»՝ նրա զառն աշխատանքի 40-ամեայ տօնը։

Կեցցէ «Մշակը», կեցցեն և նրա ազնիւ գործողներն՝ անձին Ա. Քալանթարի, Հ. Առաքելեանի, Յ. Տէր-Մարկոսեանի և աշխատակիցների։

Ի դիմաց Ղալաչայի հասարակութեան՝
Մելքիսեդէկ քահ. Տէր-Մելքիսեդէկեան, Գրիգոր Եղիշեան, Արսէն Տէր-Ղազարեան, Սարգիս Դաղրաշեան, Բագրատ Ղազարեան
Տանուտէրի օգնական՝
Շաքար Քառեանց

Ղալաչա,

ԳԻՒՂԱՑՈՒ ՀՈԳԱՏԱՐ ՊԱՇՏՊԱՆԸ

(«Մշակի» 40-ամեակի առիթով)

Գիւղական խուլ անկիւնների մէջ ապրողներս մեզ կարծում էինք կորած, մոռացված, բայց «Մշակը» մեզ աշխարհ դուրս բերեց, մեր մասին խօսեց, մեր վիշտն ու կարիքը աշխարհի առաջ դրեց, լուսաւորվելու և առաջ գնալու ճանապարհներ ցոյց տուեց. մենք էլ զգացինք, որ մենք մոռացված ու կորած չենք, մենք ունենք մեր հոգատար ղեկավարողին, մեր պաշտպանին։ Կեցցէ «Մշակը» և նրա 40-ամեակը. կեցցեն նրա ղեկավարներն, յանձին Ալէքսանդր Քալանթարի, Համբարձում Առաքելեանի, Յովհաննէս Տէր-Մարկոսեանի և աշխատակիցների։

Ի դիմաց Բաղանիս գիւղի (Ղազախ գ.)
Եսայի ք. Տէր-Մելիքսեդէկեանց

ԳԱՆՁԱԿԻ ՎԻՃԱԿԻ ՀԱՅ ԳԻՒՂԱՑԻՆԵՐԻ ՆԵՐԿ. ՄՈՎՍԷՍ ԵՊԻՍԿՈՊՈՍԵԱՆԻ ՈՒՂԵՐՁԸ

Գիւղացի հայ երկրագործ մշակը, շատերի կողմից մոռացութեան է տրված. Նա ոչ մի գաղափար չունի օրվայ 8 ժամ աշխատանքի վերաբերմամբ. Նրա աշխատանքի ժամը սկսվում է առաւօտեան արշալոյսից և շարունակվում մինչև երեկոյեան երկիրը մութը պատելով ծածկվելը։ Այնուհետև գիւղացին իր երեսը քրտինքի կաթիլներով լուանալով վերջացնում է իր աշխատանքը, ցաւելով որ նրա համար օրը կարճ եղաւ և նա չը կարողացաւ իր գործը ցանկացածին չափ աւարտել։

Գանձակի հայ գիւղացիութիւնը, գիւղացի երկրագործ հայ մշակը իր չարքաշ կեանքով, դառը քրտինքի Թափով, դաժան աշխատանքով ձեռք բերելով օրական պարէնը, ամենից լաւ, ամենից շատ և ամենից խիստ է զգում այն մեծ և ծանր բեռը, որ կրել է և կրելու է իր պարթև, հսկայ ուսերի վրա մտքի «Մշակը» այն տատասկոտ ճանապարհին, որի վրայով անցել է քառասուն տարի շարունակ, անշեղ ծառայելով ճշմարտութեան լուսատու ջահին, կրթելով գիւղացի չարքաշ ժողովրդի սիրտը, հոգին և միտքը, մշակելով նրա խոպան երկիրը, զարգացնելով կուլտուրական կեանքը և մտրակի ուժգին Թափով հալածելով նրա Թշնամիներին, նրա հիւթը քամող, արիւնը ծծող տզրուկ վաշխառուականներին, սրիկաներին, սուտ ճգնաւորներին, մաքաւոր փարիսեցիներին, ծառայել է գիւղացիութեան շահերը պաշտպանելուն։

Անհաւասէկ և այդ գիւղացիութիւնը ինձ վրա սրբազան պարտականութիւն է դրել այսօր, այս մեծ տօնին թարգման լինել նրա նուրբ, անկեղծ, մեծախորհուրդ, պարզ զգացմունքներին, շնորհաւորել «Մշակի» 40-ամեակը, նրա հիմնադիր մեծ ուսուցիչ երջանկայիշատակ Գր. Արծրունու յաւերժական յիշատակի մեծ տօնը, այն Արծրունու, որը խաւար ժամանակի խաւար օրերում, խաւար մոլորակներին շուրջը անդադար լուսոյ կիզող ճառագայթներն է թափել, նրանց տաքացրել, ինչպէս փայլուն արեգակ։

Հայ գիւղացիութիւնը մեծ յոյս և հաւատ է տածում, որ նրա ազնիւ հետևողները, ժրաջան, հաւատարիմ աշակերտները աւելի մեծ եռանդով—աւելի մեծ թափով կընթանան այն լուսաճաճանչ ուղիով, որը նրանց առաջ բացեց իրանց անմոռանալի ուսուցիչն, ու աւելի պատւով ու փառքով կը ծառայեն նրա դաւանանքին՝ սիրելով ճշմարտութիւնը։

40 տարի սրանից առաջ, առաւել ևս վերջին 20 տարիների ընթացքում Գրիգոր Արծրունու մահից յետոյ, մինչև այսօր, մեր դառն օրերը, հայ կեանքի իրականութիւնը մեծ փոփոխութիւնների է ենթարկվել, ժողովրդի հոգեբանութիւնը այլակերպվել. ուստի ժամանակի պահանջին ընդ առաջ գնալու համար, նրա երկաթեայ պահանջներին բաւարար չափով բաւականութիւն տալու համար մեծ աշխատանք և մտաւոր ոյժեր են հարկաւոր։ Հայ գիւղացիութիւնը մաղթում է առ Աստուած, որ «Մշակի» աշխատաւոր գործողները կարողանան արժանապատւութեամբ տանել ստանձնած մեծ գործը և միշտ բարձր պահել Գր. Արծրունու անմահ յիշատակի սուրբ դրօշակը։ Ամեն ժամանակաշրջան պիտի ունենայ իր Արծրունիները, և այդ Արծրունիները թող լինեն «Մշակի» շուրջը խմբված ազնիւ աշխատակիցները։

Պատգ. Գանձակի վիճակ. գիւղօրէից՝
Մովսէս Եպիսկոպոսեան

ԿՈՎԿ. ՀԱՅՈՑ ԲԱՐ. ԸՆԿ. ԴՈՒՇԷԹԻ ՃԻՒՂԻ ՇՆՈՐՀԱՒՈՐԱԿԱՆԸ

Դուշէթ, 22 մայիսի

Կ. Հ. Բար. Ընկ. Դուշէթի ճիւղի վարչութիւնս ջերմապէս գնահատելով «Մշակ» լրագրի 40-ամեայ անուրանալի շինարար և բեղմնաւոր գործունէութիւնը, խորին յարգանքով շնորհաւորում է նրա 40-ամեայ ուրախալի յօբելեանը՝ ցանկանալով պատւական թերթին երկարատևութիւն, իսկ նրա ներկայ քրտնաջան ղեկավարներին երկար կեանք, ոյժ և կարողութիւն, որ այսուհետև էլ նման տոկունութեամբ շարունակեն իրանց մեծ միսսիան։

Յօբելեանին անձամբ մասնակցելու է և շնորհաւորելու ճիւղիս Նախագահ Յուսիկ քահ. Ապրիլեանը։

Վարչութեան Նախագահի փոխարէն՝
Անդամ-քարտուղար Ն. Բարաթեան

ՈՂՋՈ՛ՅՆ ԲԱԶՄԱՎԱՍՏԱԿ ԵՒ ՄՏՔԻ ԱՆԴՈՒԼ «ՄՇԱԿԻՆ»

Ի՞նչպէս կարող եմ ես այսօր, այս նուիրական պահուն լռել և անտարբեր գտնվել, երբ հազարաւոր ազնիւ հոգիներ մաքուր և անաղարտ գաղափարի յաղթական օրհներգն են երգում, երբ ի սփիւռս աշխարհի նոյն գաղափարներով ու զգացմունքներով ոգեւորվող ու բորբոքվող սրտերը փառաբանում են խոնջացած ու վաստակած անդուլ ջահ «Մշակ» աւագագոյն լրագրի 40-ամեայ պանծալի յօբելեանը։

Բարոյապէս ինչքան ընկած, կուլտուրապէս ինչքան ցածր աստիճանի վրա կանգնած կը լինէինք մենք այսօր, եթէ 1872 թւին անմահ Գր. Արծրունին լոյս աշխարհ չը հանէր պաշտելի «Մշակը» և չը փրկէր մեր խաւարած հոգիները. ինչ՜ նման կը լինէինք մենք այսօր, եթէ անմահ Արծրունին իր աննկուն կամքով, իր կրակոտ գրչով, իր հուժկու ձայնով և լուսամիտ պատգամներով չը սթափեցնէր տգիտութեան խոր քնով մրափածներիս, չը հնչեցնէր մեր ականջներին իր վերածնութեան հուժկու զանգը։ «Մշակ» թերթը 40 երկար ու ձիգ տարիներ մարտնչելով խաւարի դէմ անյողդողդ առաջ սլացաւ, մտաւ ամենախուլ և ամենաանտեսանելի անկիւնները, լուսոյ փունջեր արձակեց ամենուրեք, սպեղանի դրեց մեր ցաւոտ և խոր վէրքերին, փափկացրեց մեր քարացած և պապաժ սրտերը, բնաջինջ արեց այն բոլոր սպանիչ միկրօբները, որոնցով լիքն էր մեր մթնոլորտը։ Նա՝ այդ նոյն «Մշակն» էր, որ հեռու վանեց չարն ու խոտելին և սիրել տուեց բարին ու գեղեցիկը։ Նա էր, որ խարազանեց, մտրակեց մեր բիրտ ու կոպիտ, վայրենի ու ապականված բարքերը։

Սոյն վերապրումներով է ահա, որ գալիս եմ այսօր իմ ձայնն ես խառնելու հազարաւոր ձայների հետ և ասելու.

«Ողջոյն քեզ, ով մտքի քրտնաջան «Մշակ», ով բազմավաստակ և անդուլ «Մշակ». ապրիր, հարիւրաւոր, հազարաւոր տարիներ լոյս ու լոյս տուր կուրացած մտքերին և անզգայացած սրտերին։

«Թող կեցցեն քո այժմեան անդաւաճան և եռանդուն ղեկավարները, որոնք հաւատարիմ հիմնադրիդ վեհ դրօշին՝ անասելի զրկանքներ կրելով, անսայթաք և անօրինակ համբերութեամբ բարձր պահեցին իրանց յանձնված սուրբ աւանդը։

«Կեցցէք ուրեմն դուք, «Մշակի» քաջամարտիկ ղեկավարներ՝ Ա. Քալանթար և Հ. Առաքելեան, հայի միակ յոյսն ու ապաւէն, ապրեցէք երկար ու շարունակէք ձեր գողտրիկ և հոգեբուխ տողերով վառել մեր մատաղ սրտերը, շարունակէք ձեր հանճարեղ և կարող գրչով մշակել հայի ամայի անդաստանը, խոպանացած մտքերը և տէր ու պաշտպան կանգնել ճնշվածին ու հալածականին։

«Թող յաւիտեան յարատևէ անոր բողբոջներ արձակէ մեր ամենքիս սիրելի, մեր ցաւերին ցաւակից և մեր ուրախութեանը խնդակից «Մշակը»։

Ուսուցիչ Վահան Սմբատեան

Ջիւար

ՄԵՐ ԱԶԳԱՅԻՆ ԼՈՒՍԱՏՈՒ ՋԱՀԸ

Անկեղծ սրտով և խորին յարգանքով շնորհաւորում եմ «Մշակի» 40-ամեակը և իմ համեստ ունեցածիցս բաժին եմ մասնաւորում «Մշակի» ֆոնդի օգտին 30 րուբլի, որը ուղարկում եմ այս նամակի հետ միասին։

Մաղթում եմ «Մշակին»—ազգային այդ լուսատու ջահին—լինել մշտակեաց և անշէջ։ Թող այժմեան ազգային մեծ համակրանքը ոյժ և կարողութիւն տայ նրա ղեկավարներին անշէջ պահպանելու անմահ Գրիգոր Արծրունու կախած ջահը, որ նա անվերջ տարիներ լուսաւորէ ազգիս խոպանացած մտքերի խաւար անկիւնները. Թող երկար տարիներ հնչէ ապագայ սերնդի ականջին «Մշակի» ուժգին քնարը՝ հասկացնելու ազգի անվտանգ և անսասան գոյութեան համար նրա լաւն ու վատը, չարն ու բարին և վերջապէս թող «Մշակը» ազատ և անմնաս մնայ այն մարդակերպ օձերից և նրանց խայթոցներից, որոնց նա՝ «Մշակը»՝ պահպանել է իր տաք ծոցում նրանց կարօտ և ցրտահար օրերին, բայց տաքացած նրա վառ օջախի շուրջը՝ այսօր, թէև անաջող, բայց խայթեր են արձակում խանգարելու նրա 40-ամեակի տօնը, հակառակ ժողովրդի բուռն ցանկութեան և զգացմունքների։

Լևոն Վարագեան

Պեատիգօրսկ

ՈՂՋՈ՛ՅՆ «ՄՇԱԿԻ» ՓԱՌԱՒՈՐ ՅԱՂԹԱՆԱԿԻՆ

(Քառասնամեայ յօբելեանի առիթով)

Այսօր, այս խորհրդաւոր ժամին, երբ հայութեան լաւագոյն ու լրջմիտ մասը եկել, բակ է բոլորել, դափնեայ պսակ հիւսելու, քրտնաջան «Մշակի» արևառ գլուխը զարդելու։

Այսօր, երբ հասակով ալեւոր, բայց հոգով դեռ առոյգ հայ անապատ կեանքի՝ երախտաւոր «Մշակի» 40 տարվայ քրտնաթոր ու արդիւնաւոր աշխատանքի գովքն անելու են եկել, «Մշակի», որ այդ կիզիչ անապատները զովարար օազիսներով բազմացրեց, որոնց սաղարթախիտ ծառերի հովանու տակ մաքառում են հոտն ու գառնուկք մեր տարագրեալ ազգի...

Այսօր, երբ հայի գիտակից զաւակները ի մի խմբված՝ երախտագիտական ջերմ զգացմունքների տարափ են թափում, ու «Մշակի» 40 ձիգ տարվայ բեղմնաւոր ճանապարհն օրհնում, փառաբանում ու նիւթական օժանդակութեամբ նրա քրտնաթոր ճակատը սրբում.

Ահա այդ պարտաւորությամբ սրբազան ժամին Թիֆլիսի հայ եկեղեցիների դպիրներս, հոգատար «Մշակի» բարիքներով տոգորված, մեր լաւագոյն զգացմունքների յորդառատ ցողերով գալիս ողջունում ենք հայ ամպամած երկնքի այդ լուսառատ աստղի լուսաշող ճանապարհը։ Ողջունում ենք, սակայն անկարող լինելով ամենափոքր նիւթական օժանդակութեամբ ևս խրախուսելու ի տրիտուր նրա մեզ տուած անչափ բարիքին. բայց խեղդել մեր զգացումները, փակել մեր լեզուները՝ բոլորովին անկարող եղանք, որովհետև դէթ «Մշակն» էր ռուսահայ թերթերի մէջ, որ իր հիւրընկալ էջերում տեղ էր շնորհում մեզ նման արհամարհված, աչքաթող արված և հալածահարված դասակարգի շահերին, մինչ ուրիշ թերթեր ղևտացու նման Երիքովի վիրաւորներիս անտարբերութեամբ զանց էին անում, անցնում ու գնում...

Կեցցէ հոգատար «Մշակը», որ առանց խորշելու մօտենում է իր սուր նշտարով հայ հսկայ հիւանդի ամեն մի թարախակալած վէրքին ու խնամոտ ձեռքով բուժիչ սպեղանի դնում։

Կեցցէք և դուք, «Մշակի» սիւն ու սնար ղեկավարներ, որ առանց յոգնելու ու վհատվելու ձեր ոտքերի տակ ցանված փուշն ու տատասկը կոխկրտելով, որմերը պոկոտելով, փորփորած հորերը լցնելով, «Մշակի» սրբազան դրօշակը մինչ այսօր կանգուն պահեցիք։

Ողջոյն «Մշակի» գաղափարի յաղթանակին։

Դպիրներ Թիֆլիսի հայոց եկեղեցիների՝

Կար. Ղազարեան, Գ. Շերենց, Ս. Սիրունեան, Յով. Սաղաթելեան, Յովհ. Համբարեան, Յով. Տաճեան, Գր. Սարգսեան, Մ. Սիմէօնեան, Մ. Յովհաննիսեան, Արշ. Շխեան։

Ո Ւ Ղ Ե Ր Ձ

(„Մշակի" 40-ամեակի առիթով)

Տիտանին հայոց մտաւոր կեանքի,
Ազգիս իղձերի թարգման-ուսուցչին,
Ժրաջան «Մշակ» անդրանիկ թերթին,
Շնորհաւորութիւն քառասնամեակին։

Այսքան տարիներ շարունակ գործում,
Խաւարն ու նախանձը հայի մտրակում,
Գաղափարներդ ամեն տեղ սփռում,
Ցաւում, վշտանում, բողոք բարձրացնում։

Փուշ ասպարէզում հայ գրականութեան՝
Բազմաթիւ թերթեր թէև լոյս տեսան,
Բայց անհետացան որպէս աստղներ,
Իսկ ինքդ մնացիր կանգուն անվեհեր։

Ով եղբորդութիւն կազմող վեհ ոյժեր,
Արիդ Քալանթար, ժիր աշխատասէր.
Գրչով մարտնչող Համբարձում ապէր,
Անընդհատ գործող համեստ Յովհաննէս։

Հայ ժողովրդի ամեն խաւերից,
Բազմաթիւ ներկայ այլազգիներից՝
Տեղում են ձօներ բեղմնալից կեանքին,
Երախոյս ու գովեստ անձնուէր ջանքին։

Հակառակորդներ թէև ունեցաք,
Շատերը խոչընդոտ իսկ հանդիսացան,
Բայց ծանր խաչը հայ խմբագրութեան
Տարաք անվհատ ու անդաւաճան։

Սիրով շաղկապված, հոգով ներշնչված,
Քալանթարդ՝ յոյս վերածնութեան,
Համբարձումն՝ պաշտպան լոյս-խաղաղութեան,
Յովհաննէսն սէր, հայ-երաշխութեան։

Քրտնաթոր մեղու-աշխատակիցներ,
Միաբան հոգով նորից զօրացէք,
Նախանձողներին պատկառանք ազդէք,
Շարունակ այդպէս աստղեր ցոլացէք։

Ձեր բաց ճակատով լուսոյ ջահ դարձէք,
Ուղեցոյց փարոս «Մշակին» կանգնեցէք,
Խարխախ ամրութեան իսկ հանդիսացէք,
Նոյնիսկ տօնելու հարիւրամեակներ։

Փառաւոր տօնիս փայլուն հերոսներ,
Ալևոր «Մշակի» քաջ ղեկավարներ,
Մաղթում ենք ձեզ կեանք, երկար տարիներ,
Յաւիտեան ընդմիշտ կեցցէք ու կեցցէք։

Մակ. Չմշկեան

ԳՐՉԻ ԵՒ ԽՕՍՔԻ ՏՕՆԸ

Աւետարանիչներից մտքի բարձր թռիչքով՝ խոհուն Յովհաննէս, տիեզերքի մեծութիւնը գտնում է խօսքի մէջ։ Խօսքը՝ բանական ոգու իսկական արտայայտիչն է, խօսքը՝ հոգու և մտքի ներդաշնակ հիւսուածքն է. ուստի՝ խօսքի բարձր և վսեմ արտայայտութեամբ մարդ զգում է իր մէջ աստուածային մեծութիւն և երջանկութիւն։ Ո՞չ ապաքէն խօսքի, այն էլ բողոքող խօսքի շնորհիւ սահման է դրվում չարութեանց և հարստահարութեանց....։ Ի զուր չէ նաև՝ որ գրականութիւնը համարվում է կեանք, իսկ սիրաշունչ զգացմունքների և գեղեցիկ մտքերի արտայայտողներին համարում են «երկնքի որդիք»։

Մայիսի 26-ին, հայ աշխարհի կրթական դասը՝ ժողովրդի ներկայացուցիչներով հրճուանքով տօնում է «Մշակ» լրագրի գրական կեանքի և 40 տարվայ շարունակ հնչող բարեբեր խօսքի յաղթանակը, որը իր պատմական հասակը զօտապնդել է՝ միշտ յիշատակելի Գրիգոր Արծրունու ղեկավարութեամբ։ Արժանի է արդեօք «Մշակ» լրագիրը արտաքոյ կարգի այդ յարգանաց պատւին։ Խարված չեն արդեօք մեր ժողովրդի դասակարգային ներկայացուցիչները «Մշակի» գրական և հասարակական տօնը կատարելու գործում։ Սրան պատասխանելու համար, ես՝ որպէս 15 տարվայ ուսուցիչ և հայ-եկեղեցու նուիրական կարգերի սպասաւոր, քսան տարուց աւելի «Մշակի» ընթերցող, արթուն խղճի թելադրութեամբ արձանագրում եմ, որ, այո, «Մշակը» արժանի է արտաքոյ կարգի յարգանաց, որովհետև նա, ըստ հնարաւորութեան, միշտ ջանացել է անշեղ կերպով հայ-հասարակութեան այս կամ այն ցաւերին կարեկից և դարմանող հանդիսանալ։ Իբրև հասարական օրգան, թէև սուղ պայմաններում, այնուամենայնիւ աշխատել է, քարոզել է և մարտնչել հայ ժողովրդի գիտակցական կեանքը բարւոքելու և բարձրացնելու համար։

Եւ ահա թէ ինչու բնական է, որ այսօր ժողովրդի ներկայացուցիչները պատկառանքով մօտենում են Գրիգոր Արծրունու յաջորդներին՝ և երախտագիտութեան զգացմանց օրհնութիւն կարդում նրանց կատարած գործին։ Բնական է նաև, երբ գրական անդ ու անդաստանի մեծ ու փոքր աշխատաւորներ՝ պար առեալ ցնծութեամբ տօնում են գրչի ոյժի անսասան մեծութիւնը։

Սրտանց ցանկանք, որ գրչի և անկաշառ խօսքի սկզբունքը հայ մարդու և հայ գրողի համար լինի միակ նշանաբան կեանքի առաջխաղացութեան գործում։

Եւ թող «Մշակ» օրագիրը իր վաստակաւոր կեանքով և խմբագրական պատկառելի ոյժերով՝ միշտ սիրելի լինի հայ մարդու և հայ ընտանիքի համար։

Ներսէս քահ. Հերթեցեան

Րոստով Դ./Վ.

ԱՐՁԱՆԱԳՈՐԾ ՄԻՔԱՅԷԼ ՄԻՔԱՅԷԼԵԱՆԻ ՈՒՂԵՐՁԸ

Ի նկատի ունենալով, որ «Մշակ» լրագիրն իր կեանքում շարունակ խրախուսել է մայրենի գեղարուեստը,—այդ բանն իրաւունք է տալիս ինձ ևս միանալ խմբագրութեան 40-ամեայ աշխատանքի, գնահատման օգտին։

Ուրախ եմ, որ այսօր ինձ համար փայլուն առիթ է հանդիսանում նուիրաբերելու Գր. Արծրունու թանգարանին գրասենեակին իմ գործերից մէկ կտոր, որպէս հայ գեղարուեստի մանուկ արձանագործութեան ճիւղի արգասիք, դրա հետ ևս շնորհաւորում եմ այդ ազնիւ աշխատանքի յօբելեանը։

Արձանագործ Միքայէլ Միքայէլեանց

ՅՕԲԵԼԵԱՐ «ՄՇԱԿՆ» ԱՐԺԱՆԻ Է ԽՐԱԽՈՒՍԱՆՔԻ

Քառասուն տարի հայ լրագրական ասպարէզում բաց ճակատով աշխատող «Մշակն» արժանի է վարձատրութեան։

Գր. Արծրունին իր յաջորդներով բաժանորդների և աշխատակցողների յարաբերական, թէ նիւթական և թէ բարոյական կողմերով ամենաազնիւն է եղել, որը լուսաւորութեան գործում լրջութեան գրաւական է։

Բաւական է 40 տարվայ ազնիւ «Մշակին» չարքաշ և երբեմն դժնդակ օրերը...

«Մշակ» լրագիրը պէտք է ունենայ անսասան ոյժ, որ կարողանայ իր շուրջը գրաւել ամենաձեռնհաս աշխատակիցներ, դառնայ հայկական կեանքի ցայտուն արտայայտիչը, բաժանորդներին կարողանայ տալ բարեկարգ պատկերազարդ յաւելուած, կովկասեան և մասնաւորապէս հայկական կեանքին նուիրված բանաստեղծներ, մասնագէտ լուսանկարներ, թղթակիցների աջակցութեամբ. իսկ տպարանը լինի վերջին կատարելագործած մեքենաներով՝ օրինակելի, բարեկարգ։

Հայ ազգը այս բոլորը իրագործելուն մօտեցել է և պէտք է իրագործէ ամենայայն մտքով։

Յօբելեար «Մշակն» արժանի է խրախուսանքի։

Ս. Սողոմոնեան

Րոստով Դ./Վ.

ԵՐԻՏԱՍԱՐԴՈՒԹԵԱՆ ՂԵԿԱՎԱՐԸ

Շնորհաւորում եմ բազմաշխատ «Մշակի» 40-ամեայ յօբելեանը։ Հայկական անմշակ մտքի անդաստանի մէջ 40 տարի անընդհատ գործելը մի հազուադէպ երևոյթ է։ Դեռ յիշողութեանս մէջ թարմ է «Մշակի» հէնց առաջին համարի՝ Արծրունու իմաստալի առաջնորդողը և «Զաքուչ» ստորագրութեամբ ուժօրով լի ֆելիէտօնը. այն օրից էլ չը դադարեցի «Մշակ» կարդալը։

«Մշակի» դերը իբրև ղեկավարողի՝ երիտասարդութեան, ուսանողութեան համար շատ մեծ է եղել։ Քառասուն տարի առաջ հայկական լրագիր կարդացողին մտածելու կարելի էր անել։ Ահա այդ շրջանում Արծրունին հանդէս եկաւ և հայ երիտասարդութիւնը սթափեցրեց և սէր զարթեցրեց նրա մէջ դէպի ընթերցանութիւնը ընդգրծելով նրա համար գիտակցական վերաբերմունք դէպի հայկական իրականութիւնը։

Յիշում եմ, թէ ինչպէս ուսանող ժամանակս Զուիցերիայից նամակով խնդրեցի հօրեղբօրս ինձ «Մշակ» ուղարկել և ես մի երկու շաբաթից յետոյ ստանում եմ «Մշակը» իբրև նուէր խմբագրից։ Արծրունին լրագրի տարեվճարը չէ ընդունում, առարկելով թէ ուսանողներին պէտք է օգնել և խրախուսել։

Եւ երևի ինձ նման հարիւրաւոր ուսանողներ, ուսումնարաններ նուէր են ստացել «Մշակը» Արծրունու կողմից։ Ահա թէ ի՛նչ զոհողութիւններ էր անում գաղափարական հրապարակախօսը երիտասարդութեանը գիտակցութեան բերելու համար։

Շնորհաւորում եմ և ցանկանում եմ Արծրունու հիմնած «Մշակի» դրօշակը միշտ բարձր պահել և մինչև անգամ 100-ամեայ յօբելեանների արժանանալ։

Ուսուցիչ Ալէք. Սիմէօնեան

Արմաւիր

ՈՂՋՈ՛ՅՆ «ՄՇԱԿԻՆ»

Ողջոյն «Մշակին», անդուգական մտքի «Մշակին», այն «Մշակին», որ յանձին 40-ամեայ ժիր և արդիւնաւէտ գործունէութեան՝ պատկառելի հասակով, բայց երիտասարդ հոգով աւագագոյն լրագիրն է հանդիսանում մեր ժամանակակից գրական-պատմական տարեգրութիւնների մէջ և հզօր ներկայացուցիչը հայ աշխարհի մտաւորականութեան։

Այսօր, մայիսի 26-ին, հայ հասարակութիւնը հանդէս գալով „ոգևորիչ ապաւորութիւնների տակ խանդավառութեամբ իր երախտագիտական բուռն համակիր զգացմունքների թափն է արտայայտում այն թանգագին, ուշագրաւ և բեղմնաւոր ծառայութիւնների հանդէպ, որ մատուցել է «Մշակը» հայ ժողովրդի բարօրութեան, վերածնութեան սուրբ գործին՝ գաղափարական կռիւների տակ, ճշմարտութեան, վեհութեան և գեղեցկութեան շեփորներ հայկական կեանքի չոր ու ցամաք անապատի մէջ ուժգինս հնչեցնելով։

40 տարի... մի եզակի և նշանակալից երևոյթ հայ լրագրական պատմութեան օջախում։

40 տարի... հեշտ է ասել. այդ երկար ու ձիգ տարիների հետ փշոտ և տատասկոտ պողոտայի վրա շատ տանջանքներ, շատ նեղութիւններ են լծակցած եղել, սրանց յաղթահարելով «Մշակը» կարող է հանդիսացել գաղափարական նուաճումներ անելու, գեղեցիկ յաղթանակներ վաստակելու։ Կեցցէ «Մշակը». նրա յաղթանակը հայ գաղափարի, հայ մտքի յաղթանակն է։ «Մշակի» յօբելեանը հայ կեանքի արշալոյսը, վերածնութեան տօնախմբութիւնն է։ Ի՞նչպէս արձագանք չը տալ այդ համազգային տօնին, որ կազմելու է պատմութեան պսակը, հայութեան պարծանքը։ Ի՞նչպէս չողջունել «Մշակին», որ անյողդողդ կամքով և զօրեղ գրչով պայքար է մղել ազգակործան և գաղափարասպան մտքի դաւաճանների ու գրական խայտաբղէտ պալարների դէմ և ազդանշան է տուել մոլորեալ հայ ազգի զաւակներին դիմելու հանգրուանը այն խաղաղ նաւահանգստի, որ ապահով տեղ է ծառայել ազգային կեղեքողներից հասնող վտանգներին ազատ մնալու համար։

Ի՞նչպէս «կեցցէ» չաղաղակել և «Մշակի» այժմեան ղեկավարներին, որ 40 տարի հիմնադիր Գր. Արծրունու ուղղութեան հետևել են անշեղ, անսայթաք, բարձր ծածանելով նրա դրօշակը, ամուր կանգնելով նրա դաւանած գաղափարի և կոչման նշանակալից բարձրութեան վրա։ Ի՞նչպէս մեծարանքի չարժանացնել այդ առաջադիմական գաղափարի հաւատարիմ զինուորներին, որոնք շարունակ մեր ականջին հնչեցրել են ճշմարտութեան և մարդասիրութեան վեհագոյն զգացումներ, վառել և խանդավառել են մեր մէջ հասարակական և ազգային արթնացումի և վերակենդանացումի կենսակերտող ուղղութիւններ, գիտակից-ինքնաճանաչութեան սաղմեր, համերաշխութեան ոգի։

Թոյլ տուէք սրտի անհուն բերկրութեամբ ողջունելու «Մշակի» անխոնջ ղեկավարների հետ և միւս բոլոր աշխատակից անդամներին, որոնք կոչված են հրապարակ անձնուէր գործելու, տարածելու անմահ մեծն հրապարակախօս Գր. Արծրունու ազնիւ, լուսամիտ գաղափարները հարազատ աւանդապահութեամբ։

Առաջ անցէք, ով գաղափարի քաջարի զինուորներ, աւելի նոր եռանդով, նոր թափով մարտնչելու զանազան ալեծուփ փոթորիկների, վտանգաւոր հոսանքների դէմ անվախ կուրծքը դէմ տալով։

Օ՛ն դէպի գաղափարի կռիւ, դէպի փառաւոր, պանծալի յաղթանակ խիզախօրէն, վեհապանծ ճակատով, առանց ընկճվելու, հեռու մտավախ թուլամորթներից։

Քայլեցէք առաջ, «Մշակի» դրօշակակիր առաջապահ և մտերիմ քաջամարտիկ զինուորներ, հսկայական քայլափոխերով առաջ ընթացէք մեծ հիմնադրի գծած շաւղով, առաջ, առաջ, սիրելիք, միշտ բարձր, դէպի լեռն ի վեր, որովհետև ձեզ վիճակված է հպարտ և վեհօրէն ծանր խաչը կրելու դէպի Գողգոթա, ուր տառապող, տանջվող մարդկութեանը մի նոր կեանքի արեգակ աւետելու համար պահանջվում է հոգու դիւցազնական արիութիւն և զոհաբերութեան բարձր բարոյական քաջութիւն։

Կրկնապատկեցէք ձեր եռանդը, աւելի սրեցէք ձեր խանդն ու գրիչը, վերածնութեան նոր պատգամներ ծնեցրէք բարձր և ազդու շեշտերով, առաջնորդելով հայ ժողովրդին դէպի աւետեաց երկիրը։

Ահա բանաստեղծ Յովհ. Յովհաննիսեանի գեղեցիկ խօսքերը ձեզ նշանաբան՝

> Միայն այն կայսրն, որ միշտ է անմահ—
> Սուրբ գեղեցկութիւն և սուրբ գաղափար.
> Վեհ միտքը ազատ կենդանի կը մնայ
> Ու սէրն անձնազոհ՝ խեղճ եղբօր համար...

Արթնացի՛ր, վե՛ր կաց գերեզմանից, հայութեան լաւագոյն մտքի մշակ՝ Գրիգոր Արծրունի, տես քո ցանած սերմերը ի՜նչ բարեբեր պտուղներ են տուել, որոնց հիւթալի համեղութիւնը ճաշակելով հայ ժողովուրդը քրտնավաստակ սերմնացանիդ խնկելի գերեզմանին լիաշուրթն օրհնանքներ է ուղղում։ Վե՛ր կաց և տես միւս կողմից ի՜նչ դաւաճանական դերի մէջ են քո աշակերտներից նրանք, որ ուխտեցին հաւատարիմ մնալ քո դրօշակին, բայց կիսաճամբից հեռացան և չը պատկառեցին անգամ քո գուրգուրած, փայփայած «Մշակին» հարուածել՝ շահագործելով գերեզմանդ և խանգարելով անդորրական ննջդ։ Փառք և պատիւ քեզ և քո անդաւաճան հետևողներին. այսօրվայ «Մշակի» տօնը մի փառաւոր ապտակ է, մի բարոյական յաղթանակ փոքրոգի խուժանապետների արհեստական միջոցներով կանգնեցրած «սև յաղթանակի» դէմ։ Կեցցէ յաղթանակող վեհ գաղափարի կռիւը՝ յանուն ժողովրդի մտաւոր-կուլտուրական զարգացման նուիրականութեան։

Գրիգոր Բալասանեան

Ղամարլու

Շ Ն Ո Ր Հ Ա Ւ Ո Ր Ա Ն Ք Ն Ե Ր

Պարիզ, 30 մայիս

Խնդրեմ ընդունիք սրտագին մաղթանքներս «Մշակի» յաջողութեան համար։

Կ. Բասմաջեան

—

Երզնկա, 17 մայիս

Սրտագինս շնորհաւորելով «Մշակի» քառասնամեակը, կը մաղթեմ, որ անմահ Գրիգոր Արծրունիի հիմնած թերթը միշտ դրօշակիրը ըլլայ անոր քարոզած վեհ սկզբունքներուն և յաւէտ արձագանքն «Մշակի» էջերուն մէջ հայ պանթէոնին պայծառ և շողշողուն աստղերէն Րաֆֆիի, Սունդուկեանի, Պռօշեանի, Պալասանեանի և Արփիարեանի մտքերը, որոնցմով ժողովրդական եղած է կովկասահայ այս թերթը։

Տիգրան Փափազեան